אגעדאנק

על פרשת השבוע

פרשת **ראה** תשפ"ג

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה (יא, כו)

כתב בבעל הטורים: "ראה אנכי שבעשרת הדברות וכו'", ויש לבאר, דהנה לכאורה קשה שהרי כלל ידוע הוא ש"שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" וא"כ האיך ראה אנכי פירש בעל הטורים ראה עשרת הדברות שפתח באנכי **ויש** לבאר דהנה לכאורה קשה כיצד מבטיחה התורה ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה, "היום" דייקא, הא קיי"ל (קידושין לט) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא?

עוד מקשים המפרשים על עצם הכלל הזה שש"מ בהאי עלמא ליכא, כיצד עובר הקב"ה לכאורה על הלאו של "לא תלין פעולת שכיר" שהרי שכירי יום אנו, ומדוע אינו מקיים בנו "וביומו תתן שכרו"?

מתרץ החיד"א בספרו 'חומת אנך', עפ"י דברי הגמ' שם וכן נפסק להלכה (שו"ע חו"מ של"ט, ז) שהשולח שליח לשכור לו פועלים, שניהם אינם עוברים על בל תלין, המשלח - בעה"ב אינו עובר לפי שלא שכרם והשליח אינו עובר כיון שלא עבד עמהם.

ובזה מתרצים דהנה הקב"ה נתן לנו את התורה ע"י משה רבנו שהיה שלוחו, ולכן אין הקב"ה כביכול עובר על 'בל תלין'. אך כל זה נכון לגבי כל התורה כולה אבל "אנוכי" מפי הגבורה שמענו וא"כ על זה חייב הקב"ה לשלם לנו שכר בעוה"ז.

וא"כ י"ל שזה שאמר הכתוב 'ראה אנוכי' כפירוש בעל הטורים ראה עשרת הדברות שפתח באנכי, שהרי אנוכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, ולא ע"י שליח, שבזכות זה נותן הקב"ה לפניכם ברכה היום דהיינו בעוה"ז.

בספר "חוות יאיר" ביאר בזה את הפסוק (קהלת ד, ט) "טובים השניים מן האחד" שטובים השניים - שני הדברות, ששמענו מן האחד – מן הקב"ה, כיוון שעל ידם מקבלים שכר אף בעולם הזה.

בספר "ישמח משה" ביאר עם יסוד זה את המדרש "אין ישראל ניזונין אלא בזכות האמונה", שעל אמונה הרי מקבלים שכר בהאי עלמא כיוון שזה כלול ב'אנוכי' ו'לא יהיה לך'. ומוסיף עוד, שזהו כוונת הפסוק "צדיק באמונתו יחיה" בכח האמונה וכנ"ל.

והרבי רבי העשיל פירש (בחנוכת התורה) עפי"ז את הפסוק בתהילים "אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי וגו' ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". עפ"י הגמ' הוריות שהכוונה על שני דברות הראשונות שנאמרו בדבור אחד, וזהו אומרו "אחת דבר אלוקים" שהקב"ה אמר בדבור אחד "שתים זו שמעתי" את אנכי ולא יהיה לך, "ולך ד' החסד" שעל שתי דברות אלו עושה הקב"ה עמנו את החסד "כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" שכמו שעשה את המצוה בעולם הזה כך יקבל גמולו בעולם הזה.

(טעם הצבי)

ראה אנכי נותן לפניכם היום (יא, כו)

כל המפרשים דנים כאן על הפסוק הראשון – התורה פותחת ביחיד **ראה אנכי** , ולאחר מכן , ממשיכה התורה ואומרת **נתן לפניכם היום** .

שואלים המפרשים כולם – או שהתורה תכתוב **ראו אנכי נתן לפניכם היום** , או שהתורה תכתוב **ראה אנכי נתן לפניך**

או שתפתח ביחיד ותמשיך ביחיד , או שתפתח ברבים ותמשיך ברבים.

הרבה תשובות בדבר. בעל-הטורים לבד, יש לו כמה תירוצים בענין הזה , אנחנו רק נזכיר את זה, זה לא הנושא שנעסוק בו . רק נאזכר את הדברים. הדברים, כמדומני, מופיעים גם **בכלי יקר**, ראיתי את זה גם **באזנים לתורה**, כולם מביאים את דברי הגמרא (מסכת קידושין מ, א-ב) - **ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר (קהלת ט-יח) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה ...**

ממילא, באה התורה ואומרת לאדם **ראה** אתה האדם היחיד מעם ישראל **אנכי נתן לפניכם** לפני כל ישראל **ברכה וקללה** וביד כל אחד ואחד מעם ישראל, יש את היכולת , להכריע את הגורל שלו ואת הגורל של כל עם ישראל , הן לחובה והן לזכות , ממילא , הקב"ה בא ואומר **ראה אנכי נתן לפניכם היום** דע לך, מה מונח בכף הידיים שלך. לא רק הדברים שקשורים אליך, אלא, גם מה שקשור לכלל ישראל **ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה.**

אז אתה, במעשה הטוב שלך, במצוה שאתה מוסיף, אתה את כל עם ישראל, מרומם ברוחניות. כך מבארים רבותינו, את הפסוק הראשון בפרשה.

(ברוך שאמר)

'את הברכה אשר תשמעון ואת הקללה אשר לא תשמעון'

פי' הרה"ק רבי משה לייב סאסובער, שזהו חלק מתוכחתו של משה לבני ישראל, הנה אני מתהלך עמכם זה ארבעים שנה, ועדיין לא הבנתם שעיקר הברכה הוא רק 'אשר תשמעון', ועיקר הקללה הוא רק 'אם לא תשמעון' ח"ו. מה צריך יותר מזה. (הגרמ"י רייזמן, תשע"ט)

לא תאמץ את לבבך (טו, ז)

יש לפעמים אדם הרואה את חברו וידידו במצוקה כספית, וליבו נכמר עליו מתוך רחמים. ועלול להיות מצב שאינו יכול לשאת בליבו הרגשה כבדה זו, ומתוך רצון להפסיק את המועקה אשר בליבו מחמת מצבו הקשה של חברו, הרי הוא מגיש לו סיוע.

יתירה מזו, ישנם אנשים שמתאכזרים על זולתם, ובראותם את מצוקתם, מתעורר בהם רחמים, ואחרי הסיוע שמגישים לנצרך, יכולים ועלולים הם שוב להתאכזר עליו.

על זה ועל זה מזהירה התורה: לא תאמץ את לבבך, מלשון "לא תתן ללבך חוזק ואומץ" שהמטרה בנתינת הצדקה לא תהיה אך כדי להסיר את המועקה שבליבך, ובוודאי לא בשביל להתאכזר עליו.

(עפ"י ש"ך על התורה)

בעניין הזה **מסופר** (מובא ב"אוצרות התורה"): פעם ישב הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זצ"ל עם תלמידיו ועסק בתורה נכנס לפתע עני לבוש בלואי סחבות וכל כולו מעורר חמלה הוציא רבי מנחם מנדל דינר זהב מכיסו ונתנו לעני שמח העני על המתנה ההגונה שקיבל והלך לדרכו.

והנה כאשר הלך אותו עני חשב רבי מנחם מנדל לעצמו, הרי מה שנתתי לו את הדינר היה מתוך שנכמרו רחמי עליו ולא לשם מצות הצדקה כפי שציוונו השי"ת שלח מיד לקרוא לעני כאשר שמע העני כי האדמו"ר ביקש להחזירו נבהל ונחרד שמא התחרט האדמו"ר על מה שנתן שמא טעות היתה בידו והתכוון ליתן רק דינר של כסף.

כשהגיע העני הוציא רבי מנחם מכיסו דינר זהב נוסף ונתנו לעני לשם מצות צדקה כמובן שמח העני מאד הוא אזר עוז ושאל את הרבי אם כך היה ברצונו לתת שני דינרי זהב מדוע לא נתנם מתחילה וגרם לו ל"בהלת שוווא"? השיב האדמו"ר למדתי מהפסוק בפרשת ראה שכך עלי לעשות "נתון תתן לו" מדוע כפלה התורה לשון נתינתו אלא ללמדנו שאם נתן לעני בפעם הראשונה מתוך רחמנות עליו לחזור ולתת נתינה נוספת לשם מצוה לתת באופן "שלא ירע לבבך בתתך לו" כלומר לא מתוך צער הלב על המצב של העני אלא לשם מצות הצדקה.

ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ד' והיה בך חטא: נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ידך (טו, ט-י)

הגמרא במסכת בבא קמא מביאה על מה שהנביא ירמיה קללם לאנשי ענתות (ירמיה יח, כג) יהיו מוכשלים לפניך וגו' אמר ירמיה לפני הקב"ה רבונו של עולם אפילו בשעה שעושים צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים (ב"ק טז, ב) והנה יש להבין למה יכשלו בעת נדבת לבם לעזור איש את אחיו בעניים שאינם מהוגנים? וכי היה חפץ באבדן שנאיו?

בספר מנורת הזהב מביא בשם הרה"ק ר"ר זושא זיע"א את ביאור הכוונה בזה, שאדרבה, בזה כוון לברכם, שכידוע הנהגת הקב"ה היא "מדה כנגד מדה", ועי"ז שלא יבחינו מי הוא המקבל, ויתנו צדקה אפילו לעניים שאינם מהוגנים, בזכות זה גם הקב"ה יתנם לחסד ולרחמים אע"פ שאינם זכאים וראויים לכך.

בזה מפרש בספר **צמח דוד** את הפסוק "**ולא תקפוץ את ידך מאחיך האביון**" – הכונה שאפי' שהוא אביון במצוות, וזה כוונת המשך הכתוב "**ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו**" היינו מחמת שתחשיבהו ל'רעה' דהיינו לעני רע ומתחזה, ויעלה בדעתך שלא לתת לו עד כי יזדמן לפניך עני הגון, "**וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא**" היינו כי יפשפשו ג"כ אחר מעשיך אם ראוי אתה לפי מעשיך להשפיע לך די מחסורך, אולי ימצא גם בך חטא ותגרום לך לקלקל ח"ו השפע.

בספר "דברי נפתלי" מביא **סיפור** מעניין זה, איזה חסיד היה רגיל לנסוע אל הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע וגם נהג לתומכו, וכששמע פעם אותו חסיד שרבי אלימלך נוסע בעצמו אל רבו המגיד הקדוש הרבי ר' דוב בער ממעזריטש זיע"א גמר בלבו מה לי לנסוע אל התלמיד אם אוכל לנסוע לרבו, וקם ונסע למעזריטש.

ומה שקרה, שלפתע חלה הרעה במצבו הכלכלי והוא התחיל לרדת מנכסיו. כיון שכך, שב וחזר לרבו הרבי רבי אלימלך מליזענסק ותינה לפניו את צערו. הסביר לו הרבי ר' אלימלך זי"ע שהעניין הוא כך "כל זמן שתמכת בי בלי חשבונות אם אני ראוי והגון לכך, אז גם מן השמים לא בדקו אחריך, והשפיעו לך כל טוב ברכה והצלחה, ומשבדקת אחרי ומצאת כי ישנם גדולים וטובים ממני אז גם מן השמים מדה כנגד מדה בדקו אם הנך ראוי באמת לעשירות".

(טעם הצבי)

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ידך (טו, י)

הגמ' אומרת במסכת גיטין דף (ז, א) שבאם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים שיעשה יותר צדקה ועי"ז יתרבו נכסיו, וכל שכן כשנכסיו מרובין שמחוייב לעסוק הרבה בצדקה.

אבל האדם אומר: עכשיו המצב קשה אני לא נותן כעת, וכשיהיה לי אני יתן הרבה בעז"ה

מספרים שפעם היה כפרי שאירס את בתו לבחור בן תורה. שמע הכפרי על מנהג שנותנים ש"ס לחתן, בירר היכן ניתן לקנות, וירד העירה, לקנות את הש"ס ולשלחו אל החתן, ואכן קנה ש"ס 'עוז והדר' של 'מתיבתא' עבה מאוד, כשרצה לשלוח את הש"ס, נכנס לבית הדואר בעיר, ניגש אל הפקיד וקנה 'בול' בשקל אחד! לקח את הבול והדביק על הקופסא, רשם לכבוד החתן היקר ברח' זה וזה, ו...נותן לפקיד "תשלח לי את זה" ורוצה ללכת. אומר הפקיד, רק רגע, שם את זה על המשקל ואומר לו אדוני צריך להוסיף בולים, שואל הכפרי, למה, אומר הפקיד "כי זה כבד וזה שוקל הרבה" ואתה שמת רק בול אחד של שקל, אומר לו הכפרי "תגיד הכל בסדר? ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר! מה אתה אומר? החבילה כבידה? נו, אם נוסיף בולים יהיה יותר כבד!...

אומר הקב"ה, אתה רוצה שהכסף יגיע? תדביק בולים! תן לעניים! "כי בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלוקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידיך!" ומה אומר האדם? עכשיו קשה, עכשיו החבילה כבידה ואם אני יתן כסף לצדקה הרי החבילה תהיה יותר כבידה!. בא לא נהיה כאותו כפרי נבער...

ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל (יא, כט)

יש כאלו המבארים את מאורעות העולם על פי דברי חז"ל וכדו', ועל כל מה שקורה יש להם הגדרה והסבר מה זה ועל מה זה.

ונראה שטעות היא בידם ביסוד הדברים, כי כשם שישנה תורה שבכתב ואיננו יכולים ללמוד פסוקים לבד, אלא עפ"י חז"ל בתורה שבעל פה, ואח"כ יש לנו את הראשונים והאחרונים, וכך בהשתלשלות מרב לתלמיד, וא"א ללמוד לבד פסוקים בתורה אלא רק באופן של מסורת כזה דווקא - ה"ה לענייננו: כל מעשי ה' בעולם הם כביכול כמו פסוק בחומש, ואי אפשר לקום ולדרוש אותם לבד, כי אין לנו על כך השתלשלות של מסורת התורה.

טענה נוספת ישנה כאן, שאין לנו שום הבנה איך התורה מגדירה מצבים בעולם, ולפעמים מתוך פסוקים ניתן להבין שמדובר על מציאות מסויימת, ובאמת המציאות והמצב שעליו מדבר הפסוק שונה לגמרי.

דוגמא לכך היא פרשת אמירת הברכות והקללות על הר גריזים והר עיבל. אנו סבורים שמדובר בשני הרים גדולים וחשובים, שעל אחד מהם נקבעה הברכה ועל השני הקללה, אבל בתוס' במסכת סוטה (לג ע"ב ד"ה מול) מובא מהירושלמי שלא היו שם אלא ב' גבשושיות של עפר. הרי לנו כי איננו מסוגלים להבין את המציאות המשתקפת מהפסוקים.

והנה ישנם רבים העוסקים בענין גוג ומגוג, וחושבים על זה או על זה שהוא גוג ומגוג, אבל באמת אין אתנו יודע עד מה. אנו סבורים שתהיה מלחמה גדולה עם אומה חזקה וכדו', אבל באמת אפשר שכלל לא מדובר על מלחמה כזו שאנו קוראים לה מלחמה, ויכול להיות שיהיה איזה מאורע שאנו לא נייחס לו כל חשיבות ובעצם הוא יהיה מלחמת גוג ומגוג, ואין בכוחנו לחקור ולדרוש על כל הדברים הללו שהם מופלאים ורחוקים מהשגתנו.

(תפארת שמשון)

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגדדו (יד, א)

חז"ל (סנהדרין סח ע"א) מספרים, שבשעה שהוציאו את מיטת רבי אליעזר הגדול, היה רבי עקיבא מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ, והקשו בתוס' הרי דבר זה אסור משום "לא תתגודדו", ותירצו שעל דברי תורה מותר.

ובביאור הענין שמעתי בשם הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שהנה יסוד איסור "לא תתגודדו", נכתב לפניו בתורה: "בנים אתם לה' אלקיכם", והיינו שמי שחובל בעצמו כאשר מת קרובו, מראה בזה שמעתה שחסר לו אותו קרוב, חייו אינם חיים, ועל זה אמרה תורה: הרי בנים אתם לה' אלקיכם, איך תאמר שחייך אינם חיים כשיש בורא אוהב קרוב אליך מאוד מאוד! אבל על דברי תורה החסרים - שפיר מותר לאדם לחבול בעצמו, כי באמת כן הוא, שכיון שחסר לו מדברי תורה - שוב חייו אינם חשובים לכלום, ומותר לו אף לחבול בעצמו, וכל שכן שצריך להשתגע בבכיה על ענין זה.

וצריך להבין את ענין הבכי הגדול של רבי עקיבא ויאושו מהחיים על שנחסרה לו תורתו של רבי אליעזר הגדול, ואע"פ שהוא עצמו היה גדול התנאים, וא"כ כ"ש אנו שאיננו לא תנאים ואף לא אמוראים, לא ראשונים ולא אחרונים, על אחת כמה וכמה צריכים אנו להרגיש צרת העדר מקדש ה', והרי אם היה בית המקדש קיים, היינו גם אנו תנאים ממש כפשוטו, שכל עיקר ירידת הדורות היא מפני ש"מלכה ושריה בגוים אין תורה" (איכה ב, ט).

אם כן, איזו צרה נצחית יש לכל אחד מאתנו על העדר מדרגתו בתורה מחמת חורבן בית המקדש, ובאיזו צורה צריך להתפלל על כך.

והנה פשוט וברור הוא שמדרגה זו וצורה זו של תפילה, גדולה היא ונשגבה מאתנו מאוד, אבל באמת כל אחד יכול לנגוע בה ולו במקצת ולהשתמש בה בתפילתו. ואין הכוונה בצעקות ובתנועות חיצוניות אלא בצעקה פנימית, שידע האדם ויבין בשכלו איך שבקשתו לפני הקב"ה חשובה ונמרצת, ובעומק מחשבתו וסתום לבו יצעק צעקה גדולה ונוראה כפי כוחו, וזה דבר לא כל כך קשה לכל המנסה ומתרגל בו.

וכבר כתב רבינו חיים מוולוז'ין זצוק"ל בענין הלימוד, שיכול האדם ללמוד בשעה אחת מה שאחרים לומדים בעשר שעות, והכל לפי רוב הזריזות.

כן הדבר גם בענין התפילה, אם יגיע האדם לרגע של הבנה ורגש נכון, איך שבקשתו לפני הקב"ה נוגעת לו בנפשו וישקיע בזה לכמה רגעים את כל כוחותיו בתפילה, כמשתגע בבקשתו האנושה שרצונו להתקרב אליו ית', או אם נפלה עליו צרה גדולה יתאמץ מאוד לרגע בבקשה לפני הקב"ה, וכל זה בלי שתהיה ניכרת מבחוץ שום תנועה זרה - הנה כמה יקר ונפלא הרגע הזה, ובשעה קלה יוכל להגיע לקירוב גדול מאוד, ולהרבה השגות של אהבה ודביקות וסייעתא דשמיא.

וכשיזכה לרגע כזה, יקבע אותו בלבו וישתדל וינסה בכל כוחו להגיע אליו פעם נוספת עד שיהיה אצלו הרגל וטבע שני, וכך יעלה מעלה מעלה, וכמו שכתוב (הושע יא, י): "אחרי ה' ילכו כאריה ישאג".

(תפארת שמשון)

מאוצרות המגידים

כי פתוח תפתח את ידך לו (ט"ו, יח)

כסלו תש"ז. מיד לאחר קבלת ההחלטה באו"ם על חלוקת ארץ ישראל בין ישראל לערבים - החל הגבול הניצב בין תל-אביב היהודית ויפו הערבית להתלקח. הערבים החלו לתקוף את תל אביב בכל כלי הנשק שברשותם. יום יום נשמעו קולות היריות שהומטרו לעבר השכונות היהודיות. כוחות מגן שניצבו בעמדות ההגנה שהוקמו בחפזון עסקו כל הזמן בהשבת אש, יום יום נפגעו אנשים ומספר האבידות היה בעליה. בתי החולים התמלאו בפצועים, אזרחים שלווים, שנפגעו תוך כדי הליכה ברחוב או אפילו ביושבם בביתם.

רבים מתושבי נוה צדק וכרם התימנים נעלו את בתיהם, נטלו מעט ממטלטליהם ונדדו פנימה אל תוככי תל אביב. כך הפכו בין לילה מאות משפחות מסודרות ומבוססות - לפליטים, הזקוקים לרחמים, לבית, לארוחה ולפינת מנוחה. לא היתה אז מערכת מסודרת של קליטת הפליטים, וודאי שלא היה ממון לכלכלתם ולתמיכה בהם, אך מאחר ומדובר בפליטים מן השכונות הסמוכות, אנשים שתל אביב לא מנוכרת להם, הם החלו להתארגן בכוחות עצמם. הם שוכנו בבתי הספר שבעיר, במוסדות ציבור, ובכל מבנה פנוי. משפחות ברי מזל שלהם קרובים וידידים בעיר או בסביבתה - מצאו את עצמם מתארחים אצל קרובים אלה, שפתחו בפניהם את דלתות ביתם, ויחד עם זאת - את סגור ליבם. האחווה וטוב הלב שבאו לידי גילוי בימי מצוקה אלה הוכיחו כי אכן בני ישראל רחמנים בני רחמנים.

והנה משפחה אחת מן הנמלטות הללו, אב, אם, וארבעה ילדים, בחרה לה כמקלט את המרתף של בית רבינו (- **הרה"ק רבי ישראל מהוסיטיאן זי"ע**) שבתל אביב, באישון לילה הם פלשו אליו והביאו עמם מעט ממטלטליהם. במרתף זה, שדלתו פונה לגינת הבית המטופחת מאוחסנים ספסלים ושולחנות אחדים - עודפים מריהוט בית המדרש, חלקם שבורים וחלקם שלמים. מאחר והדלת לא היתה נעולה, יכלו בני המשפחה לפלוש פנימה על נקלה, ללא כל עיכוב וללא כל צורך במאמץ.

היתה זו משפחה מ"נוה צדק", שנמלטה מביתה לאחר חצות הלילה, תחת אש צולבת של האויב. הם חלפו דרך כרם התימנים, שאף היא היתה חשופה לאש, הגיעו לרחוב אלנבי, והתקדמו אל תוך רחוב ביאליק.

כאן שוטטו בחצרות הבתים לחפש לעצמם מחסה, עד שהגיעו אל בית רבינו וגילו את המרתף שכאמור היה פתוח. בדממה נכנסו פנימה, ובחסות החשיכה סידרו לעצמם מושבים ומשכבים משולחנות ומספסלים. בבוקר, כשבאו המתפללים הראשונים אל בית המדרש, מצאו ארבעה ילדים משוטטים בחצר הבית ובגינה, או אז התברר מעשה הפלישה.

המתפללים נסערו: לפלוש לבית רבינו? עוד הם עומדים ומשוחחים והנה הגיעו הגבאים והמקורבים, והחל דיון קולני - מה לעשות? אך מאחר והגיעה שעת התפילה, ורבינו עמד להיכנס - הוחלט לדחות את המשך הדיון עד לאחר התפילה.

מובן, כי התפילה עברה על חלק מן המתפללים במתח. מחשבות שונות התרוצצו במוחם על דבר פתרון לבעיה שנוצרה. עם תום התפילה התכנסו המתפללים, אלה שזמנם בידם, וביקשו לשמוע מה בפי הגבאים. הצעות שונות הוצעו, וכל אחד מן המתגודדים מצא לנכון להשמיע את דעתו. המשותף לכל ההצעות היה אחד: לסלק את הפולשים! "היתכן" - כך אמר אחד - "לפלוש לבית רבינו"? "האפשר" - כך אמר שני - "שכאן תסתובב משפחה שלימה ותפריע את שלוות רבינו"? "הכיצד" - כך אמר שלישי - "נוכל להשלים עם העובדה שמשפחה חילונית שאינה שומרת מצוות, וילדיה גלויי ראש, ימצאו חסות בצילו של בית המדרש"? "ומה יהיה בשבת" - הוסיף רביעי. כך נשמעו הדעות התמיהות והטרוניות. "אין ספק" - כך סיכם הגבאי - "שצריך למצוא את הדרך לסלקם"!

"לסלק"? - נשמע פתאום קולו של ר' ליפא, שישב מן הצד ולא נטל חלק בויכוח הסוער. הוא עסק באמירת מעמדות, ועתה, כשסיים, התפנה לדחוס את שני זוגות התפילין ואת הטלית אל תוך שקית בד נושנה, שהיתה קטנה מהכיל את אלה. "'לסלק' אתם אומרים? לאן? שמא לרחוב? לגשם? לקור? אימרו נא לאן? וכי לא למדנו מהי רחמנות? מהו חסד? וכי אין אנו מכירים את הפסוק 'וחי אחיך עמך'? למה שלא תאמרו: 'לזרוק', או 'להשליך', האין אלו מילים תואמות יותר?

הקבוצה נדהמה. לא מן הדברים של ר' ליפא, אלא מר' ליפא עצמו. הוא יהודי סמכותי, מרומם, מכובד, ומקובל כידען וכאיש המלכד יחדיו מוסר וחסידות. דבריו עצרו מעט את סערת הרוחות ובלמו את יצר הנוגדנות. אט אט חזרה הקבוצה לדיון מתון יותר. עתה כבר לא עסקו ב"סילוק", עתה עסקו ב"התפנות" מרצון, והמשימה הוטלה על ר' גרשון - אחד המתדיינים. תחילה מיאן, ולאחר שהסכים הצהיר, כי הוא יורד

לשוחח עם המשפחה. אומר ועושה. מיד ירד במדרגות היורדות לגינה, סובב את בית המדרש והגיע לפתח המרתף. הדלת היתה פתוחה, ואבי המשפחה נתגלה יושב על אחד הספסלים, ומפניו נבטו העייפות והתלאה. הילדים שהתרוצצו מסביב - צבאו על הפתח, לראות מה בפי הזר הזה.

השיחה התנהלה בשלווה, ללא הרמת קול וללא איומים. האיש הודה, כי הוא לא ידע מה טיב הבית הזה, וכי כניסתו לכאן היתה מקרית בלבד, אך הוא עמד על כך כי אין בדעתו לפנות את המקום. הוא מתכוון להישאר כאן עד שתיפסק המלחמה, יירגעו הרוחות והוא יוכל לשוב לביתו. כל טיעון שר' גרשון השמיע נדחה - בתוקף. אט אט, במהלך השיחה, אזר האיש אומץ ודבריו נעשו תקיפים ואף חצופים. משפט כמו "תגידו תודה, שלא נכנסתי לתוך הבית עצמו" - הושמע יותר מפעם אחת אך ר' גרשון כחסיד הוסיאטין, לא מצא לנכון להרים את קולו, אף לא השמיע באוזניו דברים בוטים. כל אשר רצה, שהאיש ומשפחתו ימהרו להתפנות מן המרתף, ועל כך הוא נענה, כאמור, בסירוב מוחלט.

כאשר ר' גרשון חזר לבית המדרש, וסיפר לנוכחים על כשלונה של השיחה - נתלהטו הרוחות, ואחדים הציעו לעשות מיד מעשה: להזמין סבל, שיהיה גברתן, בעל גוף וכוח, ולשלם לו סכום הגון, שיפנה את הפולשים. אך לאן? לרחוב? לגשם? לקור? הוחלט איפוא להעביר את המשפחה לבית הספר הסמוך, שברחוב טשרניחובסקי המשמש עתה מקלט למפוני השכונות. אחד המקורבים שעמד במרכז הדיון ביקש שיקול דעת נוסף, והציע להיכנס תחילה אל רבינו ולספר לו על האירוע ועל ההחלטה.

שניים המה שנכנסו אל הקודש פנימה. שניים מן המקורבים, שכניסתם אינה אלא טבעית, ואין בה משום הפתעה לרבינו. רבינו עוד עמד בחדר התפילה הגדול, בסלון הבית, שדלתו פתוחה לבית המדרש, ועסק בקיפול רצועות התפילין - דרבינו תם. כששמע את כל הסיפור שאל: "האם האנשים הללו כבר שתו משהו הבוקר? והילדים - האם הם קיבלו משקה חם? ומה הם אכלו? הלא יש להם דין של 'אכסנאי שבא לעיר', ולנו יש דין של 'על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו' - הלא כן? "לפיכך" - כך המשיך - "הואילו נא לגשת למטבח הבית ולהכין להם קנקן משקה חם, ולאחר מכן תזמינו את הסבל שבדעתכם להזמין. ובטרם יתחיל הסבל במלאכתו - הכניסו אותו אלי, רצוני לראות אותו"!

שני המקורבים חזרו לבית המדרש, ומסרו לממתינים הסקרנים את דבר רבינו. אחד מהם אכן ניגש מיד למטבח להכין משקה חם, ור' גרשון - הוא שירד שנית אל המרתף ובידיו המשקה להשקותם.

בינתיים הוזמן סבל גברתן ובעל כוח. הוא הולבש בכיסוי לראשו, חולצתו נמתחה, כפתוריה נרכסו, שרווליה הורדו עד לכפות ידיו, וכך בארשת סבלית מכובדת הוכנס האיש אל הקודש פנימה. המקורבים נתבקשו לצאת ודקות אחדות נותר הוא בגפו מול רבינו. איש לא ידע מה שמע הסבל בחדר זה מפיו הטהור של רבינו אך כשיצא אמר מילה אחת: "לעבודה"! ר' גרשון הורה לו את הדרך אל עבר המרתף וכל המתדיינים צעדו אחריו.

אך מה רואות העיניים? לא יאומן! רבינו בעצמו נתגלה ליד גרם המדרגות. אף הוא, ככל הנראה, מצטרף אל הקבוצה היורדת לגינה. אף הוא משתתף בפינוי הפולשים. האמנם - כך חשבו - גם רבינו מוצא בכך ענין?

הסבל ניגש ראשון, וחסם בגופו הגדול את כל חלל הדלת. הוא עמד עם פניו אל פנים המרתף, ואמר משהו למשפחה שבפנים. בחוץ לא שמע איש את אשר אמר. והנה פלא: המשפחה לא מתנגדת. בני המשפחה הגישו לו את צרורות המטלטלים והתארגנו ליציאה בעקבות הסבל. הדבר עורר תימהון, אך איש לא העז עתה לדבר, הן רבינו עומד ברקע ועיניו צופיות על כל המתרחש! הקבוצה החלה בצעדה: ראשון - הסבל, אחריו - המשפחה, ואחריה - רבינו. כל המשתתפים האחרים הלכו בעקבות רבינו. הקבוצה צעדה לאורך הגינה, פנתה שמאלה לכיוון הרחוב, וכאשר הגיעו סמוך לשער

הגינה החיצוני - סטה הסבל ממסלולו, ובמקום לפנות ימינה לעבר שער היציאה - פנה שמאלה לכיוון הבית. הוא עלה על שתי המדרגות הנמוכות והוביל את הקבוצה אל תוך הבית, דרך הכניסה הראשית. הקהל תמה. הייתכן? אך איש לא הגיב. כולם צעדו אל פנים הבית, והסבל התקדם אל תוך הפרוזדור ימינה, אל עבר המטבח. הוא חצה אותו ויצא אל ההול שמאחוריו, שחלונותיו פונים לגינה אל מעל למרתף. שם הוא

הניח את המטלטלין ואמר לבני המשפחה: "הרב ציוה כי כאן תגורו ומן המטבח הזה, שמאחוריכם, תאכלו"! הוא חייך חיוך רחב, כיאה לגיבור ראשי בפעולת ההטעיה, הסתובב על עמדו, הפטיר שלום ויצא מן הבית מבלי שדרש כל תשלום על עבודתו, שנעשתה בכישרון מנהיגותי לא מבוטל.

רבינו, שעמד בקצה הפרוזדור וצפה על כל הנעשה, הגיב בפני קבוצת החסידים ובראשם המקורבים: "כך ייעשה לאחינו הפליטים הנמלטים מן האש והמחפשים מקלט בתוכנו. לא ברחוב, לא במרתף ולא בבית ספר. כאן, איתנו, עימנו ובביתנו"!

שבועות אחדים שהתה משפחה זו בחדר זה. במשך זמן זה למדו בני המשפחה להשתלב בנעשה כאן, חבשו כיסוי לראשם, הצטרפו לתפילה בציבור ובעיקר - שמרו על השקט ועל הפרטיות של בית רבינו. הם הבינו מה טיב החסד, שרבינו גמל עימם.

כשכוחות הלחימה היהודיים כבשו את יפו והשתרר השקט בגיזרה - שבה המשפחה לביתה כשבפיה השבח והתודה לאכסניה שנזדמנה לה.

(אמרו צדיק – תולדות הרה"ק רבי ישראל מהוסיטיאן זי"ע)

❀❀❀

והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך (טו, טז)

בגמרא במסכת קידושין נלמד מכאן שאם יש לאדון כרית אחת – מחויב לתת זאת לעבד. נביא כאן **סיפור** ששמענו **מהרב לוינשטיין**:

בתקופת השואה הצליחו להציל קבוצת ילדים יתומים ולהעלותם לארץ ישראל דרך טהרן שבפרס, מסע שבשלו דבק בהם הכינוי: "ילדי טהרן".

מרבית הילדים נלקחו לקיבוצים, שם השכיחו מהם בכח את מנהגי בית אבותיהם, והשחיתו את נפשותיהם הרכות באלימות איומה. כאשר נודע הדבר, הרימו שומרי התורה קול צעקה ודרשו לקבל את הילדים לרשותם.

הקיבוצים בקשו הוכחות למוצאם של הילדים, והערימו קשיים רבים על הוצאתם. לבסוף, לאחר מאבק גדול, הצליח הרב מפוניבז' לקבל לרשותו קבוצה מאותם ילדים. הוא הביא אותם לבני ברק, אולם, לדאבון לבו, לא היו מזרונים כדי להשכיב אותם עליהם...

משום כך, הכריז הרב מפוניבז' שבאותו יום הוא ידרוש בבית הכנסת הגדול אחרי תפילת ערבית.

דרשותיו של הרב נודעו לשם ולתהילה. כעת, כשהודיע הרב מפוניבז' על הדרשה לא היה אדם אחד שירשה לעצמו לא לבוא. וגם עזרת הנשים הייתה מלאה בנשים.

פתח הרב ואמר:

יש לי קושיה משתי גמרות: הגמרה במסכת בבא מציעה (סב, א) דנה במקרה ששני אנשים צועדים יחד במדבר וברשותו של אחד מהם יש מים בכמות מועטה, אשר יספיק רק עבור אדם אחד עד בואו העירה, ואם יחלקו ביניהם את המים – ימותו שניהם.

להלכה נפסק, שמאחר ונאמר "וחי אחיך עמך" (ויקרא כה, לו) אדם צריך לדאוג לחיי זולתו רק לאחר שהוא דואג לחיין שלו, ולכן "חייך קודמים".

מצד שני – המשיך הרב מפוניבז' בדרשתו – במסכת קידושין (כ, א) אומרת הגמרא שמי שקנה עבד עברי, כאילו קנה אדון לעצמו, כך שאם ברשותו רק מזרן אחד, או כרית אחת, עליו לתת אותם לעבד, ואילו הוא ישן על הארץ.

הלכה זו, של נתינת המזרן או הכרית לעבד ולא לאדון – הוסיף הרב מפוניבז' ובאר – נלמדת מן הפסוק "כי טוב לו עמך" (דברים טו, טז).

נשאלת, אפוא, השאלה: מה באה המילה "עמך" ללמדנו? שאתה קודם או שהזולת קודם?

התשובה היא, שהאדם תמיד קודם לזולתו. כאשר ישנה שאלה אודות המים – הוא קודם, ועליו לשתות לפני זולתו, ולהחיות את עצמו, והחידוש הוא שגם כאשר מדובר בעבד עברי, האדון הוא זה שקודם, והחיוב לתת לו את המזרן שלו, הוא ענין פרקטי.

הא כיצד?

הבה נתבונן באותו עבד ובגורם למכירתו:

מדובר באדם יהודי, שבית דין מוכרים אותו בגניבתו, דהיינו: הוא נתפס בגניבה, ועליו לשלם על מעשהו. לכאורה, אף אחד לא יסכים לשלם מכספו, על מנת להכניס גנב הביתה. אבל במקרה הזה לא מדובר על גנב מקצועי, אלא על יהודי 'משלנו'. יתכן שאפילו למד אתנו באותה ישיבה... אך, לדאבון הלב, הוא נכשל בגניבה. משום שלא הצליח להחזיק מעמד אל מול המחסור הנורא והדחקות שהייתה בביתו.

והנה, כאליו לא די בעצם הנפילה לגניבה, תפסו אותו ומכרו אותו לעבד... וההשפלה הולכת וגדילה, כשהוא מבחין שמי שקנה אותו לעבד, אינו אלא חבר מהישיבה, שלמד שני שיעורים מתחתיו...

כשהם מגיעים הביתה, אומר האדון: מצטער משה, לא הספקתי להתארגן... הערב תישן על הרצפה ומחר נקנה לך מזרן...

האם אותו עבד יצליח לישון באותו לילה? ודאי לא, וכי כיצד יישן? כיצד יתעלם מן החור העמוק שנחרץ בליבו בעקבות אירועי היום?

והאדון החדש – המשיך הרב מפוניבז' – האם הוא כן יצליח לישון? ודאי לא, וכי כיצד ירדם, כשהוא יודע שהיהודי התלוי בו אינו מצליח לישון כיון שמרגיש חור בלב?

אם כן, יוצא ששניהם לא יישנו – לא העבד ולא האדון, לכן קובעת התורה, תן לו את המזרן שלך, הוא ירגיש שמתייחסים אליו בכבוד ויצליח להירדם, ואתה, שמרגיש שגמלת טוב עם אותו יהודי, גם אתה תצליח לישון, כי טוב לו עמך...

כלומר, דוקא מפני שאתה קודם, עליך לדאוג לעצמך, וכדי לדאוג שאתה תוכל לישון בשלוה, עליך לתת לו את המזרן שלך!...

כעת עצר הרב מפוניב'ז והתבונן ביושבים מולו:

הבאתי יתומים מהשואה – אמר לבסוף – אין להם לא אבא ולא אמא... אין להם כלום... גם כריות ומזרנים אין לי בשבילם... והלילה, הלילה הם לא יישנו, כי אינני יכול להשכיב אותם על הרצפה...

הם לא יישנו, וכעת, כשאתם יודעים זאת, גם אתם לא תשנו, אם כך, הביאו את המזרנים שלכם ודי!!...

ואכן תוך רגעים אחדים התמלא בית הכנסת בכריות, בשמיכות, במזרנים ובכלי מיטה, עד שהיה צריך לומר שיפסיקו לתת...

❀❀❀

למען יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה (יד, כט).

מחד גיסא נאמר בפרשתנו: "למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה", היינו: יש לפעול, לעשות, להשתדל, "וברכתיך" אבל "תעשה", ומאידך גיסא – ישנה מצות הביטחון. והכל שואלים: כיצד, באמת מתנהגים לנעשה?

התשובה היא, שיש כאן בעולם, תהליך דומה ל"שבור את החבית ושמור יינה". כלומר, אתה צריך לעשות, חייב להשתדל, לעבוד. בענייני בריאות, למשל, אם אינך בריא – עליך ללכת להיוועץ ברופא וברפואות, ואם אין לך כסף לרכוש תרופות – תעבוד לפרנסתך ותקנה תרופות. אך בד בבד עליך לדעת בבירור, כי ההשתדלות שלך אינה שווה כלום! ההשתדלות שוה רק משום שאת ממלא את חובך, אבל הישועה לא באה מחמתה.

נאמר בנוסח נוסף:

בהלכות השתדלות יש לכל אחד שלחן ערוך בפני עצמו... מאי משמע? צדיקים בעלי דרגה גבוהה החשים את הקב"ה בכל לבבם, הם, למשל, פטורים מכל השתדלות, וכלשון הרמב"ן "מה לרופאים בבית יראי ה'" מאכלם ורפואתם ופרנסתם יגיעו להם בדרך פלא ונס. אך רוב האנשים דרגתם פחותה מהם, וממילא אינם פטורים מהשתדלות, לפחות משהו מסוים. כל אחד יעשה השתדלות כפי לבבו. יש אדם שדי לו במעט השתדלות, לפתוח את חנותו שעה ביום, אחרים שאמונתם אינה חזקה כמותו, זקוקים לשעתיים שלוש, אחרים לחצי יום וכו' – כל יהודי לפי חוזק אמונתו בה', יש המרבה ויש הממעיט – אבל שניהם אין חילוק ביניהם בידיעה כי ה' הוא הזן את העולם מקרני ראמים ועד ביצי כינים – לא אני!

היכן, מורי ורבותי, מתבטא ההבדל, הין מי שחושב כי הוא מבריא את עצמו, לבין מי שאמונתו איתנה שהקב"ה הוא המביא את הרפואה ואת הישועה, הרי שניהם עושים השתדלות, זה מעט וזה קצת יותר?

במקרה שאין להם את היכולת לקבל רפואות.

כאשר אדם מנוע מלהשיג תרופה מסויימת או כאשר אין לו חובה לקבל תרופה – אז עליו לדעת כי הישועה, אם היא צריכה לבוא, בא תבוא- עם הרפואות וללא הרפואות, ואף בלא השתדלות, כי עתה אין עליו חובת ההשתדלות, וה' יעשה הטוב בעיניו, אם נגזרה עליו רפואה – היא תגיע בכל דרך שהיא.

כמו כן, כל סוגי ההשתדלות הגובלים באיסור או חשש איסור – אין בהם חובת ההשתדלות, אדרבה, במקרה שחייב להשתדל ואינו משתדל כראוי, יכול להיות שבגין כך לא יקבל מה' את המגיע לו, כעונש על שלא עשה את ההשתדלות המוטלת עליו, אבל כאשר אינו חייב, מחמת חשש איסור וכדומ', הוא פשוט עובד חינם, כי אם נגזר – יהיה לו ואם לא - לא יהיה.

נסעתי פעם במונית עם רבי עזרא ברזל זצ"ל. באמצע הנסיעה פנה הרב לנהג ואמר לו:

"אתם, נהגי המוניות, צריכים להיות הגדולים ביותר במידת הביטחון בה', כי אין לכם עבודה מסודרת. כל מי שרק מגביה את היד לסדר את מגבעתו אתם חושבים כי הגביה יד לעצור מונית... כל כך אתם מצפים ותלויים בחסדי אחרים, ממילא, קל לכם לתלות עיניים למרום ולזכות לביטחון בה'... ומי כמוכם, רואים בסופו של דבר כיצד מגיעה פרנסתכם...

(יחי ראובן)

"רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש, ולא תאכל הנפש עם הבשר. לא תאכלנו, על הארץ תשפכנו כמים. לא תאכלנו, למען ייטב לך ולבניך אחריך כי תעשה הישר בעיני ה'" (דברים יב, כג-כה).

וכתב רש"י: לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצוות: אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזקך באזהרתו, קל וחומר לשאר מצוות –

לא מובן, הרי היא גופא קשיא: אם קל להשמר ממנו, ואין אדם מתאוה לו. ואדרבה, הן אמרו במשנה (מכות כג ע"ב) שנפשו של אדם קצה ממנו. אם כן, מדוע באמת הוצרך לחזקנו באזהרתו: "רק חזק, לבלתי אכל הדם"?! –

ונוסיף ונאמר שיש כאן חיזוק אחר חיזוק. שכך השריש בה"כתב והקבלה" (בראשית כ, יא), שבכל מקום תיבת "רק" שרשה להוריק ולרוקן, היינו להוציא מן הכלל ולמקד. כמו: "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" (בראשית ו, ה), היינו רע מוחלט בלא קרטוב טוב. "והיה רק זועה" (ישעיה כח, יט), זועה מופלגת שאין דומה לה. "רק אין יראת אלקים במקום הזה" (בראשית כ, יא), פריקת עול מלכות שמים כאן היא מופלגת ומוחלטת. וכן: "רק חזק לבלתי אכל הדם", התמקדות מוחלטת בהתחזקות רבה ועצומה –

למה ומדוע?

כתב ב"שפתי חכמים": לפי שהיצר הרע של אדם מסיתו תמיד להעבירו על דעת קונו, הלכך אפילו מצוות קלות צריכים חיזוק, קל וחומר לשאר מצוות שאדם מתאוה להם.

ובאמת משום כך אמרו (קדושין לא ע"א ובתוספות) שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. לפי שהמצווה ועושה עומד במלחמת היצר המסיתו תדיר לעבור עברות ושלא לקיים המצוות, ועליו לעמוד בקשרי המלחמה הגדולה, מלחמת היצר וחיליו ("חובות הלבבות" ה, ה). ובאמת הגויים שאינם מקיימים אפילו שבע מצוותיהם כי נכנעים הם לעסתת יצרם, לפיכך אף כשיקימון לא יקבלו שכר אלא כאינם מצווים ועושים (בבא קמא לח ע"א).

וידוע בשם החוזה מלובלין זצ"ל, שזה הפרוש בדברי הגמרא (שבת י ע"א), שהתחלת אכילה משיתיר חגורה, ואם התיר חגורתו לסעודה סמוך למנחה לא הטריחוהו לחגור, אלא ישלים סעודתו ואחר כך יתפלל.

ושאלו שתי שאלות. הראשונה: טריחותא למיסר המייניה, וכי איזו טרחה היא לשוב ולחגור האבנט. ותו, שאלה שניה, ליקו הכא וליצליה, יעמוד כך ויתפלל. וענו: משום "הכון לקראת אליך ישראל" (עמוס ד, יב), התנאה לפניו (רש"י), –

ויש לעיין, שזו התשובה לשאלה השניה, מדוע לא יעמוד כך ויתפלל. ולא ענו כלל על השאלה הראשונה, וכי טרחה היא לחגור חגורה.

וענה החוזה מלובלין זצ"ל, שהא בהא תליא. ודאי, אין זו טרחה לחגור חגורה. אבל ברגע שזו מצוה, מגיס היצר כל כוחותיו למנעה, ואין לך טרחה גדולה ממנה!

ואספר –

הגאון רבי חיים קנייבסקי (שליט"א) [זצוק"ל] נוהג להעתר לכל הזמנה לסנדקאות, כמנהג אביו הסטיפלר זצ"ל. פעם הוזמן לסנדקאות בנתניה בהושענא רבה, לא נענה על אתר. כשביקר בקור חג אצל חותנו, הגאון רבי שלום יוסף אלישיב זצ"ל, שאל: מנהגו לשקוד על תלמודו כל ליל הושענא רבה ולהתפלל כותיקין. אם יסעד פת שחרית ויסע מיד לאחר מכן לנתניה, חושש הוא שינמנם ברכב, והלא אסור לישון מחוץ לסוכה אף שנת ארעי, משום ש'אין קבע לשנה" (סכה כו ע"א), שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך (רש"י). ברם, יתכן שהואיל וכל יסוד חיוב השנה בסוכה מ"בסכת תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב), "תשבו" כעין "תדורו" (סכה, שם), כדרך שדר בביתו כל השנה, ובכל השנה מתנמנם אדם ברכב, ולא רק בביתו, אולי מותר לנמנם ברכב גם בסוכות –

והוסיף: אם השוורר יתיר לנמנם ברכב, קרוב לודאי שלא אתקף רצון לנמנם. שכן שנינו, שהאיש העתי המוליך את השעיר לעזאזל ביום הכפורים היה חולף בדרכו על פני עשר סוכות, ועל כל סוכה וסוכה אומרים לו: הרי מזון והרי מים. תנא, מעולם לא הוצרך אדם לכך, אלא [מה טעם אמרו לו כן, לפי] שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו [להיות רעב,] למי שאין לו פת בסלו (יומא סז ע"א).

ובירושלמי (יומא פ"ו ה"ד) אמרו, שהיו אומרים לו כן כדי ליפות [לחזק] את כחו, למה שאין יצר הרע תאב אלא דבר שהוא אסור לו. וספרו, שרבי מנא בקר ביום הכפורים את רבי חגי, שהיה חולה. אמר לו: צמא אני, אמר לו: שתה. חזר להתפלל, ושב כעבור שעה. שאל: מה בענין הצמאון שלך? אמר לו: משעה שהתרת לי, פג...

וכן אמרו בירושלמי (נדרים פ"ט סוף ה"א) שרבי ירמיה היה מתיר נדרו, ואחר כך מקימו. ולא ידענו האם עשה כן משום שחשש שהנדר לא הותר כהלכתו, או משום שבקש להקטין הנסיון, לפי שאין היצר תאב אלא לדבר האסור לו.

ויש להסביר בכך מה שאמרו (קדושין כא ע"ב) שלא התירה התורה אשת יפת תאר אלא כנגד יצר הרע. והיינו שאם תשאר באיסורה לא יוכל לעמוד כנגד היצר התאב לדבר שהוא אסור לו, לפיכך התירה התורה, כדי שיקל עליו לכבוש את יצרו.

ויתכן שגם זה בכלל מה שאמרו (סכה נב ע"א) שכל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו. שהואיל ואין היצר תאב אלא לדבר שאסור לו, ובעיני הגדול מחברו

חמור האיסור בהרבה, וממילא תאב לו היצר ביותר. לעומת זה, לפום צערא אגרא (אבות פ"ה מכ"ג), וגדול שכרם לאין שעור.

(והגדת)

"שמר ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך למען ייטב לך ולבניך עד עולם, כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלקיך" (דברים יב, כח).

ופרש רש"י: "הטוב" בעיני השמים, "והישר" בעיני אדם. והקשה רבינו עובדיה מברטנורא זצ"ל, איך יכול לפרש "והישר" בעיני אדם, הלא נאמר אחריו: "בעיני ה' אלקיך". ותרץ, שהרי שנינו שכל מי שרוח הבריות נוחה הימנו בידוע שרוח המקום נוחה הימנו (אבות פ"ג מ"י, וברע"ב), [שנאמר (משלי ג, ד): "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם" (תוספות יום טוב בשם רשב"ם). ואמרו (קהלת רבה יב, ב) שבשעה שאדם נפטר מן העולם הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת: ראו מה הבריות אומרות עליו, כשר היה, ירא שמים היה פלוני זה, מיד מטתו פורחת לגן עדן! וזהו שאמרו (שבת קנג ע"א): איזהו בן העולם הבא, "ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו" (ישעיה ל, כא), שבני אדם מספרים בשבחו לאחר פטירתו] ואם כן, "הישר" בעיני אדם ישר הוא גם "בעיני ה' אלקיך"!

להודיענו – כתב ב"מדרש שמואל" (אבות, שם) – שהכלל הוא כלל אמתי לעולם: כי מה שכללותה בריות נוחה הימנו, בודאי הוא צדיק גמור ותוכו כברו, כי קול המון כקול שדי!"

אמת, לפעמים טועים באדם, והיו דברים מעולם, אבל בכללות, הצבור יודע. יש לו חוש הריח.

וכבר אמרו (פסחים סו ע"א) שישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם [ומשום כך מנהגם של ישראל תורה היא (רשב"א חלין קלו ע"ב).] ואף בנות ישראל אם אינן נביאות הן (ספר הישר לרבנו תם סימן מח, ח) ופוק חזי מאי עמא דבר, צא וראה כיצד נוהג העם (ברכות מה ע"א, ערובין יד ע"ב, מנחות לה ע"ב, וברש"י). ולפיכך אין ממנים פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור (ברכות נה ע"א) –

מספרים, שהצאר ניקולאי שלט ביד רמה, דיכא עד עפר. הבולשת האכזרית הטילה חיתתה, הצנזורה הקפדנית פסלה כל ידיעה, והפלא ופלא: היהודים היו מעודכנים, ידעו הכל. כל גזרה שנרקמת, כל מזימה שנרקחת!

הזעיק הצאר את ראש הבולשת: "יש כאן מדליף, מישהו מגלה כל סוד!" רגז וקצף.

"אחקור בדבר", הבטיח ראש הבולשת בכניעה.

ברר, וחזר: "חקרתי ודרשתי, ואמרו לי שאילו 'מקוה נייעס', הודיע לצאר. הצאר לא הבין, והסביר שיהודים הולכים לטבול לכבוד שבת, ושם מגלגלים שיחה ויודעים הכל!"

החליט הצאר להווכח בכך בעצמו. לבש בגדי אחד העם והלך למקוה בערב שבת. בטוח היה שיאפוף אותו רעש המולה, יטה אוזן וישמע. לתדהמתו, נתקל בדממה מוחלטת. איש לא השמיע הגה. ראש הבולשת כזב לו.

פנה ושאל את האיש שלצדו: "מה השקט הזה?"

"הס", אמר הלה, נפחד. "ספרו שהצאר מגיע!"...

ודאי, זו בדיחה. אבל הכל יודעים שאיני מספר בדיחות!

רציתי להבהיר שכאשר מדברים על כוחו של הצבור, מתכוונים לאלו שהולכים לטבול לכבוד שבת! לצבור היראים, לאלו שיש להם דעה!

ואספר –

כשה"סדרי טהרות" מראדזין זצ"ל בקש לחדש את התכלת בישראל פנה אל ה"נפש חיה" מקאליש זצ"ל לשכנעו והכביד עליו ראיות כיד גאונותו וחריפותו. השתמט ה"נפש חיה" מלהכנס עמו בפולמוס, ואמר: "הן רואה כבודו שה'עולם' לא קבל את חדושו!"

מיד קם בעל ה'תכלת' ואמר: "יואיל נא מעלתו לבוא עמי!"

מה, לאן, לשם מה? אבל בעל ה'תכלת' כבר פנה לצאת. התלוה אליו הרב דקאליש.

ירדו לרחוב ההומה. עצר בעל ה'תכלת' יהודי עובר אורח ושאל: אמור נא לי, 'אור' הוא לילה או יום?"

"יום, ודאי יום", ענה.

עצר עוד אדם ושאל, וקבל אותה תשובה. שאל שלישי, שסרב להביע דעה. והרב רואה ותוהה.

פנה בעל 'התכלת' אמר אל הרב, ואמר: "רואה מר –

הגמרא אומרת (פסחים ד, ע"א) 'דקימא לן דלכולי עלמא 'אור' לילה הוא [הינו "אור לארבעה עשר ובדקין את החמץ"] –

הגמרא מעידה ש'כל העולם' סובר ש'אור' הוא לילה –

והנה שאלנו אדם ושנים ושלושה, ולא סברו כן!

הראיה, ש'העולם' פרושו אני ואתם, תלמידי החכמים"... (והגדת)

"כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות [בשמים] או מופת [בארץ] ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם, לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא, כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את ה' אלקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם" (דברים יג, ב-ד).

אפילו יעמיד חמה ולבנה כוכבים ומזלות, ידעו שאין זה אלא נסיון (ספרי, ראה לב. סנהדרין צ ע"א).

ותמה הסבא מקלם זצ"ל: הן סברא היא, קרא למה לי! הכי תעלה על דעתך לעבוד חלילה עבודה זרה, ואפילו יעמיד חמה ברקיע!

אלא מאי, לא זה הנסיון. ודאי שלא יעבדו עבודה זרה. הנסיון הוא "לדעת הישכם אוהבים את ה' אלקיכם, בכל לבבכם": אם הלב לא יזוע, לא ינוד ברפרוף כל שהוא! כי האוהב, לא יטה כלל אוזן לדבה על אהובו. לא יתעורר בלבו צל של ספק. אם אך יעלה חשש שמא ואולי יש כאן ממש, כבר אין זו אהבה בכל לב ובכל נפש!

כמה נפלא: התורה תובעת מכל אדם להיות נובהרדוקער!

בסערת המהפכה הבולשביקית, העביר הסבא מנובהרדוק את ישיבתו לעיר הומיל. בעיר נטשה מלחמת כנופיות בין הצבא הלבן לצבא האדום, ושניהם טבחו ביהודים בלא רחם. במוצאי שבת קודש ישב הסבא וכוס ההבדלה בידו, מלאה על גדותיה, והפורעים פרצו לחצר הישיבה תוך קריאות רמות ומטר יריות. והסבא המשיך בהבדלה בנעימה, כדרכו, וטיפה לא נשפכה מהגביע המלא שבידו!

כך חינך גם את ישיבתו.

לכל חודש קבע תרגול בשטח אחר: בחודש חשון, בו הגיעו תלמידים חדשים, שמו דגש על מדת ההטבה וטובת העין, וקבלת כל אדם בסבר פנים יפות. בכסלו, בו קוראים בתורה על מאשי האבות, שאיפה לגדלות, "אימתי יגיעו מעשי למעשה אבותי" (תנא דבי אליהו רבה, כה). בטבת ושבט עסקו בחישול מדת הבטחון, ובאדר השרישו את מדת האמיצות. מעניני דיומא: "ולא קם ולא זע"! למגר את הפחד והמורא, לקנות אומץ לב מבלי חת, לא להירתע מפני כל!

תרגילים אלו חשלונו לקראת ההתמודדות שצפתה לנו בעתיד, במוראות מלחמת העולם. רבים כל כך נשברו, ובני ישיבת נובהרדוק עמדו כצור חלמיש! כל בן ישיבה בנובהרדוק חפש לעצמו תרגילים מעשיים באמיצות. היו שהלכו לאספות של הקומוניסטים הכופרים, ועלו לבימה לשאת דברים נלהבים בגנות רעיון התעתועים ולקרא לדבוק בדת האמת. איזו סערה חוללו! היו שעמדו בשוק ועוררו את התגרנים היהודים לבל יבלו ימיהם בהבל, שיחוסו על חייהם ויקבעו עתים לתורה. אם יהיו להם שומעים, מה טוב. ואם לעגו להם טוב לא פחות, התחשלו באמיצות!

חשבתי לעצמי, איזה דבר אמיצות אעשה? ועלה בי רעיון נועז, שמעביר צמרמורת: כולם יודעים שלא הולכים בלילה לבית הקברות. הלילה הוא זמן שליטת המזיקין, ואמרו בגמרא שהדורש אל המתים לן בבית הקברות כדי שתדבק בו רוח טומאה (סנהדרין סה ע"ב), ואיזהו שוטה זה הלן בבית הקברות (חגיגה ג ע"ב) –

והכל ידעו, שבלילה באים הנפטרים, רוחות המתים, לטבול במקוה הטהרה בו מטבילים את המתים בחדר הטהרה. פחד נורא לטבול שם, וסכנה עצומה. כי הנפטרים עלולים להזיק למי שבא בתחומם ומפריע לטבילתם. ישמרנו ה' מכל צרה!

החלטתי ללכת בחצות הלילה לבית הקברות, איזה פחד, ולהכנס לחדר הטהרה האפל, שורץ הרוחות, ולטבול במקוה של המתים!

איזו אמיצות!

"לא קם ולא זע" במיטבו, אומץ מוחלט!

הלכתי.

בית הקברות היה מחוץ לעיר. שררה עלטה, רק המצבות הלבנות בהקו, כעדים דוממים לאמיצותי.

נכנסתי בפתח האפל של חדר הטהרה, וגששתי דרכי.

החושך היה מוחלט. לבי הלם כקורנס. כבר לא ידעתי האם הולך אני לעשות מעשה אומץ או טפשות, להתגרות בנפטרים. נדמה היה לי שאני שומע את המים רוגשים. הרוחות טובלות. אבל אם אומץ, אז עד הסוף.

פשטתי בגדי במהירות, גששתי דרכי אל המים, ואכן רגשו. טבלתי רגלי, היו קרים כקרח. החלטתי: אטבול אחת, ואנוס. ירדתי, ולפתע דרכתי על גולגלת! היא צפה מולי על פני המים, חיורת כמת, גם בחשכה ראו.

לבי נתר, אפילו לצרוח לא אצרתי כוח, גרוני נשנק באימה. קפצתי אחור, התלבשתי בחפזה ונמלטתי מהמקום. ידעתי שהיתה זו שטות. לא מתגרים בנשמות הנפטרים. מזלי, שלא הזיקני.

רצתי כל עוד רוחי בי, וחזרתי לעיירה. החלטתי שלא אספר על כך לאדם. ידעתי שהשומעים יתפלגו לשנים: חלק יאמר שהיתה זו שטות מלכתחילה, ואסור היה להסתכן. והחלק השני יביע ביקורת, איפה האמיצות. אם כבר, מדוע נמלטתי. מדוע לא טבלתי. אבל אני ידעתי שהיתה גם היתה אמיצות. והבריחה, חובת השעה. נראה אותם מה היו עושים במקומי, אם היו פוגשים ברוח העולה מתוך המים!

להירדם כבר לא יכלתי. להתרכז בלמוד, גם לא. בקושי, בתפילה. הלכנו לחדר האוכל, ושמתי לב שחברי חיוור ונרעש. שאלתי: "מה קרה, אתה נראה רע!"

אמר לי: "אינך רואה כיצד אתה נראה! אבל אספר לך מה קרה – אנחנו בחודש האמיצות. חשבתי, מה אעשה, במה אתחשל. ועלה בלבי רעיון. כעת אני יודע שהיתה זו שטות –

החלטתי ללכת בחצות הלילה לבית הקברות, ולטבול במקוה שבחדר הטהרה. מספרים שרוחות הנפטרים מתגלות שם וטובלות, פחד פחדים, אין מקום מתאים יותר להפגין בו אמיצות. הלכתי, נכנסתי, פשטתי בגדי וטבלתי. המים

היו כקרח. ולפתע, עודני מתחת למים, לא תאמין, אני חש רגל על ראשי! עליתי באחת –
ונפטר מגיח מולי!
אין לך מושג מה ההרגשה" –
אין לי מושג?! דוקא יש לי, ועוד איך!...
ויסרתי את עצמי, הוכחתי את עצמי: איי, איי, איזה בעל גאוה אתה, בוש והכלם! מדוע היית בטוח שבמוחך לבדו צץ הרעיון, שאתה לבדך מסוגל להגותו. מדוע לא הבאת בחשבון שעוד מישהו חשב כמוך, ועשה כמוך. מדוע חשבת שאתה ואין בלתך!
היה זה שיעור שלא ישכח.
אם לא של אמיצות, הרי של ענוה!
אבל השיעור האמיתי באמיצות, נמסר לנו ממש בפתח הנסיונות הקשים שצפו לנו במראות מלחמת העולם השניה.
הישיבה בביאליסטוק היתה ממוקמת בסמוך לתחנת הרכב. בראש השנה הפציצו הגרמנים את ביאליסטוק. תחנת הרכבת נמחתה מעל פני האדמה. הצופרים יללו, ועל פי ההוראות השתטחנו כולנו מתחת לספסלים, כאילו היה בכך כדי לגונן. היה זה בחזרת התפילה, במוסף של ראש השנה. המשגיח עבר לפני התיבה ושרר את "היה עם פיפיות שלוחי עמך בית ישראל". ואני זוכר, כאילו היה זה היום: הצופרים מיללים, ההפצצות מרעידות את הקירות והשמשות, ואנחנו שרועים מתחת לספסלים, והמשגיח משורר בנעימה, ברגש ובתחנה, ואף רעד קל לא מרטיט את קולו!
ממש: "לא קם, ולא זע"!
לא התפעל, כמלא נימה!
איזה חיזוק זה נתן לנו לקראת הנסיונות שהתרגשו עלינו במלחמה!
(והגדת)

"נתון תתן לו"

תשמעו ספור. רגיל הייתי לנסוע לחוץ לארץ, לאסוף כספים להחזקת מוסדות התורה. וידעתי, אינם אוהבים שבאים לעתים תכופות מדי. היתה שנה, הכבד ושב בביתך עד השנה הבאה.
פעם היתה המצוקה רבה, ולא עלה בידי לשלם משכורות לאברכים בחדשי החורף. איני יודע איך עברו את חג הפסח –
הן ידוע הספור, מצודתו של הרבי מבעלז השר שלום זצ"ל פרושה היתה על קהילות המחוז. בפרוס הימים הנוראים זימן אליו את בעלי התפילות בכל המנינים, לבחון האם יודעים הם לכל הפחות את פרוש המלים.
בא לפניו בעל תפילה, והרי שאלו: "מה פרוש המלים 'אתאנו לחננך כעני בפתח'?"
תמה: דבר כה פשוט אין הרבי יודע?!
הסביר: "מה אומר לכם, רבי! העני, בכל ימות השנה עוד מסתדר איכשהו, ער גיט זיך אן עצה. אובער ווען ס'קומט פסח, כשמגיע הפסח הוא אובד עצות!... כך באים אנו לפני בוראנו בימים הנוראים, דלים ורשים!"...
"אם זו השגתך, לך נאה להתפלל", אשר הרבי...
על כל פנים, הבטחתי שמיד אחרי הפסח אסע לקנדה, לאסוף כספים לתשלום החוב. אחד מראשי הכוללים הגיע להפרד במעיל צמר חם, כשהוא נוטף פלגי זעה.
תמהתי: "בקיץ, מעיל צמר?!"
הזכיר: "מבחינת האברכים, אנו בעצומו של החורף". עוד לא שולמה הקצבה עבור חודש שבט...
כאב הלב. נסעתי, ותפילות האברכים מלוות אותי. "תפילה עושה מחצה", ואספתי מחצית הסכום הנדרש...
מה עושים? לא ראיתי מוצא, לא היתה בררה, ובתקופת חנוכה חזרתי לטורונטו. כמה השתאו לבואי: "הו, הרי רק עכשו היית פה!"
רק עכשיו?! חצי שנה בעיניהם, כיום אתמול כי יעבור!
השבתי בפתגם מהגמרא: "רבי לא שנה, רבי חיא מנין לו" (נדה סב ע"א) [לאמר: רבנו הקדוש היה רבו של רבי חיא הגדול, וכל תלמודו ממנו. אבל לענינו, פרשתיו כך:] אתם טוענים: "רבי [הרי עוד] לא [עברה] שנה [מאז היית פה! ואני עונה לכם] רבי [יש רבנים ותלמידי חכמים] חיא [הזקוקים למחיה] מנין לו", מנין ישיגו פרנסתם!
התפייסו והתרצו. כולם, מלבד אחד. שאמר: אל תקפידו עלי, אין זו פגיעה אישית. אבל סדר, צריך שיהיה!"
השבתי לו: "אין בעיה. רק תספר לי איך אתה מסתדר עם הפסוק: "נתון תתן לו" (דברים טו, י), אפילו מאה פעמים (רש"י)"...
ענה לי: "אין לי שום בעיה. תבוא בכל שנה, אפילו מאה שנים, ושאזכה לתת לך מאה פעמים!"
חכם האיש.
אמרתי לו: "נפלא, כעת תסביר בבקשה את המשך הפסוק: "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ידך".
סוף סוף הצלחתי להביך אותו. נתן בי עינים תמהות: "מה לא מובן פה?"
אמרתי: "מהו שנאמר "בגלל הדבר הזה", בגלל איזה דבר. ובכל מקום נאמר בקצרה: למען יברכך ה' אלקיך בכל מעשה ידך (דברים יד, כט. כג, כא. כד, יט), ותו לא".
נאות: "אדרבה, נשמע".
אמרתי: "אין פשוט מזה. אמור נא לי, מתי סגרת עסקה לאחרונה?"
ענה: "הבוקר, מדוע?"
שאלתי: "והתפללת שתצליח?"
ענה: "ודאי! למה אתה שואל?"
אמרתי: "עוד רגע. ומתי סגרת את העסקה שלפניה?"
אמר: "שלשום, מה הענין?"
"וגם אז התפללת שתצליח?"
ענה: "ודאי. ולפני זה סגרתי בשבוע שעבר, והתפללתי שאצליח. מה החקירה הזו, רצונכם להכנס אתי לשותפות?"
עניתי: "ודאי, לשותפות יששכר וזבולון. אבל, אסביר לך. הרי יודע אתה שמשפטיו של הקדוש ברוך הוא במדה כנגד מדה, ובמדה שהאדם מודד מודדים לו מן השמים. והקדוש ברוך הוא אומר לאדם: ארבעה שלי [הלוי והגר והיתום והאלמנה] כנגד ארבעה שלך [בנך ובתך עבדך ואמתך], אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך (רש"י דברים טו, יא) –
לפני חצי שנה עשית עסק, והתפללת לפני הקדוש ברוך הוא שתצליח. אמר: למה לא, הוא נתן, נתן גם לו.
בשבוע שעבר עשית עסק, שלשום עשית עסק, הבוקר עשית עסק, והתפלל שתצליח. והנה הגעתי, ואתה מתפלא: כבר?! ער איז שוין וידער דא. עוד לא עברה שנה, סדר צריך שיהיה!
והקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת: תבדקו בבקשה בפנקסים, האם עברה שנה מהפעם הקודמת שבקש הצלחה בעסקיו?!...
רק אם "נתון תתן לו", תתן ותחזור ותתן בכל פעם שיבקש. אזי "בגלל הדבר הזה" שאתה נותן בכל פעם שמבקשים ממך, "יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך", ויעתר בכל פעם שתבקש!"
"טוב", השיב בלהיטות, שלא אפתח פה חלילה. "כמה אתם צריכים?!"...
(והגדת)

"נתון תתן לו"

כמדומני, שאני חד בדרא בעניני אמונה ובטחון.
ואני יכול להעיד, שזה לא בא בקלות, ולא בזמן מועט. ברב עמל ויגיעה, ובמשך שנים, אבל "יגעת ומצאת, תאמין"!
ואם למדתי תורה הרבה - בתורת האמונה ובטחון - לא אחזיק טובה לעצמי, אלא אספר כיצד הגעתי לכך.
ישוטטו רבים ותרבה הדעת, ואהיה ממזכי הרבים!
ידועים דברי רבי ישראל מסלנט זצ"ל בלקח הסיפור מהמדרש (אבות דרבי נתן ו): מה היתה תחילתו של רבי עקיבא. אמרו: בן ארבעים שנה היה ולא למד כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר, אמר: "מי חקק אבן זו"? אמרו לו: "המים שתדיר נופלים עליה בכל יום. עקיבא, כלום אי אתה קורא (איוב יד, יט): אבנים שחקו מים?!" מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו: מה רך פסל את הקשה, דברי תורה שקשה כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי, שהוא בשר ודם! מיד חזר ללמוד תורה.
מכאן למד רבי ישראל מסלנט זצ"ל שה"רשמים מצטרפים". עוד דרשה ועוד דרשה, עוד שיחה ועוד שיחה, והלב, לב האבן, נסדק ונבקע ונחקק!
וכבר היה מעשה –
אברך עלה לאוטובוס וספר בידו, לקיים מצות "ובלכתך בדרך" (דברים ו, ז) ישב, והגה בספרו.
התישב לידו בחור חילוני, קווצותיו תלתלים. הסתקרן, מה הספר הזה. אותיות מרובעות במרכז העמוד, קטנות ומעוגלות מן הצדדים.
הסביר בנועם שזו הגמרא, התורה שבעל פה שנתנה בסיני עם התורה שבכתב, ועל פיה נפסקו דיני השולחן ערוך.
הלה שמע בענין, וקם לצלצל. היה מעניין, וכאן הוא יורד. ירד, ונעלם מחייו.
החל לב האברך נוקפו: בטול תורה. על מה בלה עשרים דקות בשיחה עם בחור אלמוני, שסביר להניח שלא יראהו עוד. יכול היה לענותו תשובה קצרה ולשוב לתלמודו. עלה אל הסטייפלר זצ"ל, לשאול האם כדין עשה או שעליו לשוב בתשובה.
שמע הסטייפלר, וצדד כדרכו: מצד אחד, ודאי שדבר לא השתנה בארחות חייו של הלה, אף לא בהשקפת עולמו. מילא, אילו היה לכך המשך, אילו היתה זו הראשונה בסדרת שיחות, ואז שיחה ועוד שיחה, יש להם אפקט מצטבר, כמשל טפות המים. אבל אם מבקש אתה לחקוק באבן, וברשותך טיפה אחת בלבד, חבל עליה, לא תפעל מאומה. מסקנה: מוטב היה ללמוד באותם רגעים.
ומאידך גיסא - כמה טיפות נצרכות, כדי לחקוק באבן?
מיליון, נניח.
נפלה על האבן הטיפה הראשונה, ולא פעלה מאומה. אם כן, לכמה טיפות נצרכים עתה? למליון, אמרנו. כי הראשונה היתה לבטלה.
נפלה הטיפה השניה, אבל אם הראשונה לא פעלה מאומה נחשבת היא לראשונה, וגם היא לא תפעל דבר. נמצא שהשלישית תהיה הראשונה, וגם היא לא תפעל. אם כן, תחשב הרביעית לראשונה, וכך עד הטיפה המליון.
ועינינו הרואות שמיליון טיפות חורצות –
על כרחנו, שהראשונה פעלה משהו, כלשהו –
ואם כן, אין לנו רשות להמנע ממנה, וטוב עשית"...

כמה נפלא! והנמשל לענינו –
אני יודע על מה אתם חושבים שאני חושב, על הדרשות שלי, שלא יתכן שלא יפעלו בי משהו, כלשהו. ועוד דרשה ועוד דרשה –
ובכן, טעות בידכם. ומדוע, כי יש לי סיפור –
יום אחד פגשתי ברבי שלום שבדרון המגיד הירושלמי הנודע. פנה אלי ואמר לי: "קומט הערט א מעשה - בלילות שבת אני משמיע שיחה על פרשת השבוע בבית הכנסת "זכרון משה" והמקום מלא וגדוש, ברוך השם.
ביום שני אני הולך ברחוב, והרב מבריסק מולי. קדמתיו לשלום, ועצר.
שאל: "וואס הערט זיך רבי שלום?" מה נשמע אצלך?.
עניתי: ברוך השם יום יום"
שאל: על מה היתה הדרשה בליל שבת?"
עניתי, בענין פלוני ופלוני.
"ומה אמרתם"? חזרתי: רעיון פלוני ופלוני. נהרו פניו,
שאל: והיה ציבור?
אמרתי" "ברוך ה' מלא מפה לפה. כחמש מאות איש כן ירבו"
שאל- "ורבי שלום, גם הוא היה שם?!
"אוי, איז דאס גיעווען א שויס, היתה זו הצלפה!...
מבינים אתם, לכן איני אומר שהשתיניתי, שהתעליתי באמונה ובטחון מהשיחות שאני משמיע... ווער וויסט, מי יודע האם גם אני הייתי שם...
ממה כן, מהיכן הגעתי לדרגתי הגבוהה?
אה, אני שומע כה הרבה דרשות בנידון, בחובת האמונה ותועלת הבטחון, שלא רק חור וחקק נוצר בלב האבן, אם רק אינו צור חלמיש ודאי התפורר כליל!
הן עול החזקת מוסדות תורה עלי, ואני נודד מארץ לארץ, מעיר לעיר ומבית לבית, לעורר לבבות ולהתרים. ומצוה גוררת מצוה, אני בא להתרים להחזקת תורה ומוצא עצמי גומל חסד עם בעלי הבית. לא בממון, מאין לי, אבל "מפיסו בדברים" ממש: "תורת חסד".
כפי הנראה, יש בי משהו שגורם לגבירים לפתוח בפני את הלב, לספר כמה קשה להם. איך שהעסקים לא הולכים, הזמנים קשים, זה לא מה שהיה. והם מתחזקים בעצמם ומחזקים אותי בנטפי אמונה ופסוקי בטחון. שהכל בידי שמים, וארון נושא נושאיו, הם היו שמחים להיות השלוחים, אבל אם לא הם יהיה מישהו אחר, יבוא הנס מכל מקום. לי אינם דואגים, הקב"ה ודאי יעזור לי. והלואי שיעזור גם להם. וכשאתה שומע זאת בבית אחד ובבית שני ובבית השלישי, אתה הולך ומתחזק, מתעלה בהתמדה, בלא ספק!
יום אחד הוגדשה הסאה. פתחתי ואמרתי: הנני אומר לכם דבר תורה:
אח, דבר תורה מוכנים הם תמיד לשמוע ולהשמיע! ממש.: "טוב לי תורת פיך, מאלפי זהב וכסף". אלפי זהב וכסף אינם מוכנים לתת, אבל דבר תורה - תמיד!
אמרתי: בסיום הבריאה - כולל בריאת האדם - נאמר: "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד (בראשית א, לא). כולל כל כוחות האדם. ושאלו במדרש (תנחומא בראשית ז) שהרי יש יצר הרע, יש באדם כוחות שליליים, מידות רעות. ותרצו: אמר הקב"ה אתה עושה אותו רע. אין מידה שלא נבראה לתועלת, במקומה ובשעתה, במינון הנכון ולצורך הנכון.
כיון שכך, נשאל רבי ישראל מסלנט זצ"ל, כשאמרו (סנהדרין לח ע"א) שאדם הראשון מין היה, נצנצה בו כפירה בחטאו, התעלמות מהבורא והסתמכות על עצמו. הרי שגם זו תכונה מתכונות האדם [ורבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל הוכיח כן מהכתוב: "ולא תתורו אחרי לבבכם" זו מינות (ברכות יב, ע"ב), "אשר אתם זונים אחריהם" (במדבר טו לט)], והלא שלילית היא בתכלית. איך נכללת היא בכלל "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד"? הלא חובתנו לבטוח בה', ולדעת שהוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים! הלא זה העיקר הראשון משלושה עשר עיקרי היהדות!
נענה רבי ישראל: תכונה זו נבראה בעבור הזולת, לא עבורנו. כלומר, כשבא אליך עני ומבקש עשרה, וכשמבקשים תמיכתך להחזקת תורה ולומדיה, אל תפלפל בעיניך ותצקצק בלשונך ותאמר: ה' יעזור לך, והמקום ימלא חסרונך. "שכון ארץ" ליג אין דער ערד, "ורעה אמונה" פאשעט זיך מיט אמונה, תברך על הרעה, ותקבלה בשמחה –
לא, אלא התעלם כעת מהבורא, ואדרבה, תאמר: 'כחי ועוצם ידי', אם אין אני לו מי לי, ועשה כיכלתך ומעבר לה!
רצונך לתרגל אמונה והסתמכות על הבורא? עשה זאת בעסקיך! אך לא, עולם הפוך רואים אנו.
בעסקים, בכל הכוח והמרץ. בכל היכולת, ומעבר לה. ואת הבטחון שומרים עבור הזולת, שהרי גודל המפיס בדברים יותר מהנותן צדקה. ומעלים עין מדברי המאירי (בבא בתרא ט ע"ב) שזה בתנאי שאין ידו משגת ליתן צדקה... ולפחות, אם ישתדל ויפעל עבור העני, יסלח לו אם ישתדל ויפעל גם עבור עצמו. וכתוב מפורש הוא, בפרשתנו (דברים טו, י): "נתון תתן לו [לעני] כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך". קודם כל, "נתון תתן לו", ואל תסתפק בהטפות אמונה ובטחון. ואם עשית כן, אזי "כי בגלל הדבר הזה", "דבר" לשון דיבור, אם בנוסף גם חיזקת אותו בדברים, "אתה נוטל שכר האמירה עם שכר המעשה" (רש"י) ובנוסף: "יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידיך", ככל שתרבה השתדלות לא תתבע על השתדלות יתרה, אם משתדל אתה גם עבור העניים. אבל אם עבורך תנקוט בהשתדלות ועבורם תסתפק בבטחון, לא תוכל לצפות לברכת שמים!
וידוע הסיפור –
השרף מסטרליסק זצ"ל בא לשבות אצל גיסו ה"אהבת שלום" מקוסוב זצ"ל. המונים נהרו ובאו לשבת המרוממת, ובמוצאי שבת באו להפרד מהרבי מקוסוב במעונו, ומהשרף מסטרעליסק באכסניתו.
הגיע חוכר פונדק וסיפר לרבי מקוסוב שבשבוע הבא עליו לשלם לפריץ את דמי החכירה, אך עקב הוצאותיו על מחלת אשתו אין בידו לשלם. הפריץ עלול להשליכו לבור הכלא ולזרוק את משפחתו מן הפונדק.
אמר לו הרבי: "לך אל גיסי וספר לו על צרתך, אבל תשוב ותספר לי מה אמר".
כעבור שעה קלה שב וסיפר: "גיסו של הרבי ברכני, שה' יושיעני". "אמן, אך שוב ואמור לו בשמי, שבברכה לא תוכל לשלם חובך. ותחזור ותאמר לי מה אמר".
הלך, ושב כעבור שעה קלה. אמר: "גיסו של הרבי אמר, שיזכרני מחר בבוקר, כשיטבול לפני התפילה".
אמר לו הרבי: "אמור לו בשמי, שגם בטבילה לא תוכל לשלם חובך. ותחזור, ותשיבני דבר".
הלך, ושב: "גיסו של הרבי אמר, שיעשה עבורי מה שלא עשה עבור שום אדם בעולם. את זכות הנחת התפילין מחר, יקדיש לישועתי!"
השיבו הרבי: "חזור אליו ואמור לי בשמי, שחוששני שהפריץ לא יקבל זאת כתשלום"...
הלך, ושב כעבור שעה בלוית השרף מסטרליסק, שאמר: "גיסי היקר, מה אוכל עוד לעשות מעבר למה שעשיתי: ברכתי, והבטחתיו להזכירו בטבילה ובתפילה, אף לזכותו בזכות הנחת התפילין שלי, דבר שמעודי לא עשיתי!"
ענהו הרבי מקוסוב: "הכל טוב ויפה, אבל יהודי זה זקוק לכסף מזומן, בשבוע הקרוב! הקדישו עבורו את הטבילה והתפילה והתפילין, אדרבה. אבל לאחר ארוחת הבוקר נצא שנינו ונחזר על פתחי נדיבים, עד שנאסוף עבורו את הסכום הדרוש!"...

(והגדת)

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה

היום ער"ח אלול, נזכיר מש"כ בחתם סופר [דרי"נ דף נא, וכן בדרשות כ"ז אלול] בפרשה על הפסוק 'ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה', אמרו חז"ל ששאלו מלאכי השרת את הקב"ה מדוע אין ישראל אומרים שירה בר"ה ויוה"כ, ואמר הקב"ה כשספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני, יאמרו שירה?
וביאר שההוה אמינא לומר שירה בר"ה ויוה"כ הוא ע"ש הנס, שהרי אין אומרים שירה אלא על הנס, איזה נס יש בר"ה ויוה"כ, משום שבטוחים ישראל שהקב"ה יעשה להם נס, כמ"ש בטור שלכן מסתפרין ורוחצין בערב ר"ה, ובגמ' חולין אמרו שמשחיטין את הטבח. כי הכל אוכלים בהם בשר. וא"כ צ"ע איך השיב להם הקב"ה 'כשספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני יאמרו שירה?' הרי אדרבה, כיון שיש סכנת הספרי מתים והקב"ה עושה להם נס, הרי שבוודאי עליהם לומר הלל בימים אלו על גודל הנס?
וביאר החת"ס שכלל ישראל נאמר עליהם בשיר השירים 'חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך', מצד האומה אנו ישנה שבכל האומות, אין אומה זקנה כבני ישראל, כל האומות הראשונות עברו ובטלו מן העולם, וכלל ישראל עברו עליהם שמדות וגזרות, הלכו מגוי אל גוי, וממלכה אל עם אחר, אעפ"כ אנו חיים וקיימים, ותורת אמת קיימת לעד, וכמ"ש רבי יעקב עמדין בסידור, חי נפשי שהמופת הזה שבני ישראל עדיין חיים וקיימים, עוד שנה ועוד שנה, זה נס יותר מכל הנסים שבעולם, שעשה ה' במצרים ובמדבר, והדבר ניכר כשמתחיל שנה חדשה, כשעובר שנת תשע"ח, ונכנס שנת תשע"ט, ואומרים שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, לכן היה צריך לומר הלל, נס נפלא שעברה עד שנה, וירדנו עוד עשר מעלות, אבל מ"מ בתקופת השנה אנו יהודים, ישתבח הבורא ית"ש על זה שזה נס יותר מקריעת ים סוף. וא"כ מה הטעם שלא לומר שירה?
אלא שהקב"ה אומר לנו, הן אמת שבני ישראל הם ישנים, הרי הם גם חדשים, שצריכים לעשות תורה ומצוות בהתחדשות בכל יום ויום, כדכתיב 'היום אם בקולו תשמעו', ואמרו חז"ל 'בכל יום יהיו בעיניך כחדשים', והרי בעבודת ההתחדשות 'ראיתי בני עליה והם מועטים', הן אמת שבבחינת ה'ישנים' של ישראל, יש הרבה להודות להשי"ת על הנס כנ"ל, אך בבחי' ה'חדשים' לעבוד את ה' בכל יום בהתחדשות, מעט מזעיר שזכו לכך, ואמרו חז"ל בגמ' תענית דף ח 'ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו', הפה אומר תפילות, והידיים מניחים תפילין, אך לבם לא נכון עמו, והוא רחום יכפר עון, שהוא ית' יודע שזה תוצאה מהגלות הארוך. זה עשה ריעותא בבחי' 'חדשים'.
ובזה ביאר החת"ס 'ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו', שם כותבים על כל אחד בר"ה אם יזכה לעבוד את ה' בכל יום בחיות והתעוררות והתחדשות, שזה נקרא חיים, או שח"ו יקיים המצוות בתרדמה וקרירות ואדישות, כמו מת. הרי שחיים ומתים שניהם בספרי צדיקים עצמם. ולכן אין אומרים שירה בר"ה ויוה"כ, שאע"פ שהקב"ה יודע שהגלות גרם לנו הקרירות הזאת, אך זהו עיקר הדין בר"ה אם נזכה לקיים מצות בחיות והתעוררות. ולכן אין אומרים הלל בר"ה.

ובזה מפרש החת"ס כפל לשון 'היום' בתחילת הפרשה 'ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום'. שזה עיקר הברכה שיזכה אדם לקיים המצוות בהתחדשות וחיות והתלהבות כאילו היום פעם ראשונה שזוכה לקיים מצוה זו. וזהו שאומר הקב"ה, ראה אנכי נותן לפניכם היום קיום המצוות, מתי יהיה בה ברכה, כשתקיים אותה בהתחדשות, והקללה הוא שאף אם ישמור כל המצוות אך הם עליו לעול ולמשא ולא בהתחדשות כאילו קיבלה היום, וזהו המשך הפסוק 'ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם', כיון שמקיים המצוות בתרדמה וקרירות, סופו ח"ו שיעבוד עבודה זרה, כמ"ש בתוכחה 'תחת אשר עבדת את ה"א בשמחה ובטוב לבב'. כמובן שאין הכונה כפשוטו, אלא שהעבודה זרה היא לו. כמצות אנשים מלומדה. וזהו 'ללכת אחרי אלהים אחרים', שכל העסקים אחרים הם אלהים אחרים, וראה זאת שבני אדם הולכים אחר מלאכתם בשמחה והתחדשות, ותמיד מחדש את העסק עם פרסומות חדשות, ובעבודת ה' הוא מתייגע ומתעייף. והרי העסק היחיד האמיתי והנצחי הוא התורה והמצוות. אדם שכבר מניח תפילין חמישים שנה, אם רואה שהתיישנו תפיליו בנפשו, עליו לחדש את הפרסומת על התפילין, ללמוד פנימיות וספרי חסידות על מהות התפילין, כמו שבעסק הוא מבין שצריך לחדש את הפרסומות, בתורה ומצות על אחת כמה וכמה. כך דרש החת"ס לקראת הימים הנוראים, לשוב בתשובה, ולהתחדש להכניס חיות והתחדשות בתורה ומצוות.

(הגרמ"י רייזמן)

כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן אליך אות או מופת ובא האות והמופת אשר דיבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם, לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם

רש"י מפרש אות בשמים ומופת בארץ, כדי לנסות את כלל ישראל הקב"ה עושה שינויי טבע בשמים ובארץ לראות אם נכשל בלעבוד עבודה זרה, רואים מכאן יסוד גדול – אנחנו מורגלים שכל הנסיונות שלנו באים או מתאוות רעות או ממידות רעות, וכאן אנחנו מוצאים נסיון מסוד אחר לגמרי 'שיבוש הדעות', הקב"ה משנה את מערכות הטבע בשביל לבחון כמה האמונה שלנו חזקה, וככל שיש יותר נסיון כך האדם שעומד בנסיון משלים את עצמו וזוכה בזה לחיי נצח ולכן הקב"ה עושה נסיון של שידוד מערכות בשביל לבחון כמה האדם חזק באמונה.

הסטייפלער בחיי עולם ח"ב פ"ז כותב וזה לשונו 'מודעת זאת שכל עניני העולם הזה המה נסיונות לאדם, העוני מצד אחד והעושר מצד אחר וכו', והנה יש עוד סוג נסיונות והוא נסיונות של שיבושי הדעות כי ניתן רשות לשטן לעשות דברים הגורמים לשיבושי הדעות וקלקול האמונה רחמנא ליצלן, כמו שמבואר היטב בתוספות עבודה זרה כז:, והנה כל זה מפורש בתורה בפרשת ראה שנאמר כי יקום גו' ומביא רש"י ואם תאמר למה הקב"ה עושה כן? כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם, אך מכל מקום האוהב את בוראו יתברך בטוח שלא יתבלבל על ידי זה כמו שכתוב כי מנסה גו' לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם, והסטייפלער מביא את הגמרא בסוטה דף כז' שירבעם בן נבט בעגלים שהוא עשה הוא שם אבן שואבת וזה תלה באויר, הפסל שנבוכדנצר שם בפיו את הציץ והוא היה אומר אנוכי ה' אלהיך, רואים שהקב"ה עושה כאלו סוגי נסיונות.

הגמרא בסוף הזהב מביאה את המחלוקת של ר"א וחכמים בתנורו של עכנאי שר' אליעזר הוכיח מאמת המים ומחרוב ומכתלי בית המדרש שהלכה כמותו אבל חכמי ישראל אמרו לא בשמים היא ולא פסקו כמותו, ור' ניסים גאון [מובא שם בשיטה] מבאר 'שהכונה בזה לנסות את החכמים לעתיקם ממה שמקובל בידם [שלא בשמים היא] אם לאו, וכמו שאמר כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם, הנסיון שהיה לתנאים זה שהם שמעו בת קול וראו מופתים ובכל אופן הם היו צריכים להשאר נאמנים למה שמקובל בידם שלא בשמים היא.

ואני רוצה לעמוד כאן על נקודה נוספת – לשון הכתוב הוא 'לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם' ולכאורה יש יש כאן תימה, בשלמא אדם שיש לו נסיון שהתאוה מאד מתגברת עליו זה מבחן לאהבת הבורא, כפי תוקף אהבתו לבוראו כך הוא יכול לכוף את יצרו ולהתגבר על תאותו, האהבה תנצח את התאוה, וכך גם בנסיון של מידות רעות אם זה כעס, כבוד, וכל כיוצא בזה, בזה מובן מאד שכפי עוצם ותוקף אהבתו לה' יתברך הוא יצליח להכניע ולשבור את מידותיו הרעות, אבל כאן לא מדובר על נסיונות מהסוג הזה, יש כאן נסיון בבהירות האמונה כמה יציבות יש בשכל של האדם באמונתו בה' יתברך, למה נסיון כזה הוא גם 'לדעת הישכם אוהבים'?? היה צריך לכתוב כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם לדעת הישכם מאמינים בה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם, למה כתוב כאן לשון של הישכם אוהבים??

רבותי! כתוב כאן יסוד גדול – לא רק נסיונות של תאוות ומידות רעות תלויות באהבת ה' אלא גם נסיונות באמונה תלויות בכמה אהבת ה' יש לאדם, בשביל לעמוד בנסיונות של שיבושי הדעות לא מספיק שיש בהירות הדעת וידיעה ברורה של יסודות האמונה מוכרחים גם את אהבת ה', ככל שהאדם יותר חזק באהבתו לבוראו האמונה שלו לא מתערערת על ידי קושיות, וזה בדוק ומנוסה! כי בעצם כל הקושיות הם הבל ותוהו, אפילו המופת הכי גדול לא אמור להצליח לערער את יסודות האמונה, הקב"ה ירד לעיני כל העם על הר סיני, במצרים היו אותות ומופתים לעיני כל הבריאים, איך אפשר לערער כאלו יסודות מוצקים עם איזה שהוא מופת?? ולכן כשיש אהבת ה' אמיתית מבינים שכל הנסיונות זה הבל הבלים, וודאי שצריך לחזק את ההתבוננות ביסודות האמונה אבל יחד עם זה צריך לחזק את אהבת ה' בליבו.

משל למה הדבר דומה – היה נער שהחברים שלו מאד קנאו בו והיו מציקים לו מאד, יום אחד הם החליטו לשבש אותו ולהכניס לו לראש שטות שהוא ילד מאומץ, אם יש לו אהבה מוחלטת של בן לאבא ושל אבא לבן הוא לא יצטרך לחפש הוכחות שזה באמת ההורים שלו, הוא יצחק ויזלזל באותם חברים שאומרים כאלו שטויות, וכך זה גם באהבת הבורא, מי שהאהבה שלו לבורא עולם היא מוחלטת שום נסיון לא יערער את האמונה שלו.

אחרי השואה ראו שחלק מהאנשים שעברו את השואה נפלו והתרסקו באמונה וחלק מהאנשים התחזקו עוד יותר ממה שהיה לפני כן, אמר החזון איש השואה היתה מבחן מה היה עמוק בתוך הלב, משל לשני חביות של מים באחת יש למטה עפר ובאחת יש למטה סוכר, מלמעלה הם נראים אותו דבר אבל אם רוצים לראות במה יש עפר ובמה יש סוכר צריך להתחיל לבחוש ולערבב, בחבית שיש סוכר למטה הכל נהפך למים מתוקים ובחבית שיש עפר למטה הכל נהפך למים עכורים, **והנמשל** – בימים כתיקונם כולם לומדים תורה ומקיימים מצוות, כולם נראים מבחוץ אותו דבר ואי אפשר לדעת מה יש עמוק בפנים, אבל כשמתחילים לבחוש, כשמתחילים יסורים, זה המבחן מה יש בפנים אז הכל יוצא וצף החוצה, בפרשת עקב כתוב **'למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמור מצוותיו אם לא'** בזמן של נסיון יוצא וצף מה שנמצא עמוק בלב. החסיד יעב"ץ כותב על תקופת האינקויציה והיסורים שכלל ישראל עברו בספרד, שכל אלו שהאמונה שלהם היתה רק מכח חקירה בזמן שהיו צרות ויסורים הם נפלו והתרסקו ולא עמדו בנסיון, אבל אלו שהיתה להם אמונה פשוטה שהיתה בנויה על אהבת ה' הם החזיקו מעמד.

ר' חיים קרייסוירט סיפר שהוא פגש בארצות הברית יהודי יקר מאד שהיה בעל צדקה גדול וקובע עיתים לתורה, הוא היה ירא שמים מרבים בעל אמונה איתנה ויציבה, והוא סיפר שהוא גדל בארצות הברית בבית מאד רחוק משמירת תורה ומצוות, לא שבת, לא יום כיפור, אבל הוא מאד מאד התענין בשואה, כל הזמן הוא היה קורא ומברר עוד ועוד פרטים על מה שהיה שם, והוא סיפר שתמיד היה לו חשק לחזור בתשובה אבל השואה היתה בשבילו מחסום, איפוא היה אלוקים בשואה?? זה מה שמנע ממנו לחזור בתשובה, ופעם אחת הוא עשה טיול למזרח הרחוק והוא הגיע למשרד והציעו לו במקרה חבילה משתלמת לטיול למזרח התיכון, והוא נסע לטיול במזרח התיכון עם מדריכי טיולים ערבים שבתוך כל הטיול הם ביקרו גם בישראל, והוא הגיע בקבלת שבת לכותל המערבי ופגש אותו יהודי יקר שבמשך השבוע הוא היה סנדלר ובשבת הוא היה מגיע לכותל ו'צד' יהודים רחוקים מתורה ומצוות ושולח אותם לאכול סעודות שבת אצל יהודים שומרי תורה ומצוות, והוא הלך לאכול סעודת שבת בבית חרדי והוא קיבל שוק, אדם חילוני שרואה איך נראה סעודת שבת בבית של משפחה חרדית הוא לא מאמין למראה עיניו, היה אצלי פעם בסעודת שבת יהודי חילוני מעולי ברית המועצות בן שישים ושלש והוא אמר לי אחר כך עם דמעות של התרגשות בעיניים: טיילתי בכל העולם וחיפשתי בכל מקום ריגושים וחויות וכל מה שראיתי זה כאין וכאפס לעומת מה שראיתי כאן בסעודה, הם רואים איך נראה קשר בין בני זוג, בין הורים לילדים, איך ילד מספר פרשת שבוע, איך שרים זמירות שבת, פתאום הם רואים מה זה נקרא משפחה יהודית, ואותו יהודי אמריקאי אחרי שהוא אכל סעודת שבת בבית חרדי הוא אמר לעצמו אם אני מתחתן זה רק אם יהיה לי כזה בית, אם הבית שאני יקים לא יהיה כמו הבית הזה אין לי בשביל מה להתחתן, ומזה הוא התחיל להתחזק עד שהוא חזר בתשובה, שאל אותו ר' חיים קרייסוירט: ומה עם השואה?? אמר לו אותו יהודי: רב'ה כשיש אמונה אין קושיות! ואותו יהודי התחתן ונולד לו בן והילד נפגע בתאונת דרכים ונהיה עיור ומשותק, ור' חיים שאל אותו איך הוא מתמודד עם כאלו נסיונות, אמר לו אותו יהודי כבר אמרתי לכם 'עם אמונה אין קושיות' כמו שאין לי קושיות על השואה של כלל ישראל ככה אין לי קושיות על השואה הפרטית שלי, והמימרא הזאת מפורסמת בשם החפץ חיים שאמר 'עם אמונה אין קושיות ובלי אמונה אין תירוצים' זה מה שכתוב בפסוק **'לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם'** כשיש אהבת ה' גם הנסיונות הכי גדולים באמונה נעלמים כלא היו.

(הגר"א דיסקין)

בדרך הדרוש

ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם וגו'.

איתא בספרי בפסוק ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' וגו'. וכי סלקא דעתך שישראל נותצים המזבחות אלא זה אזהרה למוחק את השם עד כאן.

והנה לכאורה אכתי הקושיא במקומה עומדת וכי סלקא דעתך שישראל מוחקים את השם. ויש לפרש דהנה ידוע דליכא שום איסור דאין כנגדו היתר כמו דאיתא במסכת חולין. והטעם הוא משום דאמרינן אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר רק אפשי אבל התורה אסרתה לכך עשה הקב"ה לכל דבר איסור נגדו דבר היתר כדי שנדע טעמו של האיסור ואף על פי כן יפרשו ממנו. אבל אם לא היו יודעים כלל טעמו של האיסור לא היה רבותא כלום רק כאדם שקצה עליו דבר מאוס כי מעולם לא נסה בזה. והשתא יש לומר דכך הוא הפירוש בדברי הספרי הנזכר לעיל דאיך אפשר שיהיה זה איסור לאו דאסור לנתוץ המזבח הא לא מצינו כנגדו היתר בשום מקום.

לכך משני דהוא איסור לאו למוחק את השם. ולאיסור זה שוב מצינו היתר כנגדו דהיינו בסוטה שהיו מוחקים את השם:

(חנוכת התורה)